

Araştırma Makalesi

KONUTLARDA KİŞİSELLEŞTİRMELER VE YERE BAĞLILIK DUYGUSU

Tuğçe BABACAN[†], Elif KISAR KORAMAZ^{††}[†] İstanbul Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye^{††} İstanbul Teknik Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İstanbul, Türkiye tbabacan@istanbul.edu.tr, ekoramaz@itu.edu.tr

Atf/Citation: Babacan, T., Koramaz E., K., (2021). Konutlarda Kişiselleştirmeler Ve Yere Bağlılık Duygusu. *Journal of Technology and Applied Sciences* 4(1), 47-56.

ÖZET

Yere bağlılık, mekânın kullanıcı ile çevre arasında oluşan bir tür bağıdır. Bu bağ pek çok değişkene bağlıdır. Bu çalışmada kullanıcının yere bağlanma sürecinde, mülkiyet durumunun kullanıcıların kimliğini mekâna yansıtabilmesine etkisi üzerinde durulmuştur. Özellikle günümüzde toplu konutlarda tek tip planların standart kullanıcı için tasarlanıyor oluşu kullanıcının kimliğini mekâna kullanım ve tasarım açısından yansıtabilmesini etkilemektedir. Özellikle de mülkiyet durumu kullanıcının kendisi için gerekli değişiklikleri yapabilmesini etkileyebilmektedir. Bu etkiler İstanbul Sancaktepe’de bulunan 4 farklı toplu konut alanında yapılan anket çalışması ile araştırılarak kullanıcıların yaptığı kişiselleştirmeler ve evlerine olan yere bağlılıklarına olan etkilerine yönelik sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: mülkiyet, yere bağlılık, yer kimliği, kişiselleştirme

PERSONALIZATION IN HOUSES AND THE DEVELOPMENT OF PLACE ATTACHMENT

ABSTRACT

Place attachment is a kind of link between the user of the space and the environment. This bond depends on many variables. In this study, the effect of the ownership status on the users' ability to reflect their identity to the space is emphasized in the process of the users' connection to the space. Especially, the fact that the single-type plans in housing estates are designed for the standard user affects the ability of the user to reflect their identity to the space in terms of use and design. In particular, the ownership status can affect the user's ability to make the necessary changes for them. These effects were investigated with the survey study conducted in 4 different housing estates in Sancaktepe, Istanbul, and results were obtained regarding the effects of users' personalization and their attachments to their homes.

Keywords: ownership, place attachment, place identity, personalization

1. GİRİŞ

Günümüzde inşa edilen konutların büyük bir bölümü standart kullanıcı özelliklerine göre ve kullanıcının yalnızca temel gereksinimlerini karşılamak üzere tasarlanmaktadır. Günümüzde kültürleri, alışkanlıkları, hobileri kadar fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçları da farklı olan kullanıcıların aynı veya benzer plan tipleri ile üretilmiş konutlarda yaşadığı söylenebilir. Konutlardaki bu standartlaşma konutun kullanıcının kişiye özel gereksinimlerine cevap verememesine yol açmakta ve kullanıcılar ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına yaşadıkları konutta kişiselleştirmeler yapma yoluna gitmektedir. Bu değişiklikleri yapma tercihi ise mülkiyet durumuna göre farklılık gösterebilmektedir. Ev sahipleri yaşadıkları alanda yapılacak bu değişiklikleri uzun süreli bir yatırım olarak görüp daha kolaylıkla yapabilirken kiracılar için tam tersi bir durum söz konusu olabilmektedir. Bu sebeple kirada ikamet eden kullanıcılar geçici çözüm arayışına girmektedir. Bu geçici değişiklikler bile bireyin konuttaki kullanım alanlarını ve yaşama koşullarını iyileştirebilmektedir. Bu iyileştirmeler bireyin, mekânı kimliğine uygun kullanmaya başlamasına yardımcı olacak ve dolayısı ile yere olan bağlılığının artmasının da yolunu açmış olacaktır.

Literatürlerde sıklıkla kullanıcının yere bağlılığının psikolojik ve fiziksel açıdan olumlu etkilere yol açtığı belirtilmektedir. İnsanların içinde buldukları mekânlara bağlanabilmesi için belirli şartların oluşması gerekmektedir. Özellikle kendilerini o yere ait hissetmeleri, anılar oluşturmaları ve kendilerinin de mekânın yere dönüşüm sürecinde bir rol üstlenmesi yere bağlılığın oluşumuna yardımcı olan etkenlerdendir. Bu çalışmada fiziksel bir yapı kabuğu olan konutta, kullanıcının içine girip onu şekillendirmesi ve anlamlandırması yoluyla kendisine uygun bir yere dönüştürmesi ve bu süreçlerin kullanıcıların yaşadıkları yere bağlılıklarına olan etkileri araştırılmıştır. Çalışmanın amacı, konut kullanıcıların konutlarında gerçekleştirdiği kişiselleştirmeler ve yaşadıkları yere bağlılıklarının belirlenmesi, bu unsurların konut mülkiyetine göre değişiminin ortaya koyulmasıdır. Bu kapsamda ilk olarak konut ve ev kavramları, yere bağlılık, kendileme, kişiselleştirme konularına değinilmekte, literatürdeki tanımlamalar verilmektedir. Ardından Sancaktepe- Emek Mahallesi'nde dört toplu konut alanında gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları paylaşılmaktadır. Son olarak bu araştırmadan elde edilen verilerin sonuçları tartışılmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Konut ve Ev kavramları

Türk Dil Kurumu konut kavramını “İnsanların içinde yaşadıkları ev, apartman vb. yer, mesken, ikametgâh”, ev kavramını 1. “Yalnız bir ailenin oturabileceği biçimde yapılmış yapı.” 2. “Bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut, hane” olarak tanımlamaktadır. Konut ve ev kavramları dilimizde birbiri yerine kullanılan kavramlar olarak gözlemlenmektedir. Bütün bu tanımların ortak noktasında insan bulunmaktadır. İnsanın bu fiziksel kabuğu şekillendirmesi, anlamlandırması ve tanımlamasıyla bu kabuk, işlevini kazanır. Konut aslında evin fiziksel yapısıdır, strüktürdür. Bir başka deyişle konut kullanıcı için barınak, sığınak işlevi gören bir yapı kabuğudur. Konutun aksine ev ise, fiziksel bir yapıdan çok daha fazlasıdır. Barınaklar insanları korumak için sağlanırken, bir evin oluşum süreci derin sosyal yapıları temsil eder (Oliver, 2006). Zavei ve Jusan (2012) konut ile ev arasındaki bu ayrımın önemsiz, duygusal veya romantik olmadığını, bu kavramları anlamak için temel bileşenlerden biri olduğunun önemini vurgular. Israel (2003)'in Maslow'un insan ihtiyaçları hiyerarşisinden yola çıkarak tasarım psikolojisi için oluşturduğu yer ihtiyaçları piramidi incelendiğinde öncelikli ihtiyacın “barınma mekânı olarak yer (shelter)” olduğunu görürüz. Barınma ve sığınma mekânı olarak yerin hemen peşinden psikolojik ihtiyacın karşılanması (satisfaction of psychological need), sosyal ihtiyaç tatmini (satisfaction of social need), estetik ihtiyacın karşılanması (satisfaction of aesthetic need) ve kendini gerçekleştirme olarak yer (place as self actualization) gelmektedir. Israel (2003) tasarım uygulayıcılarının son teslim tarihi odaklı işinde mutlaka piramidin dibine, yani barınağa odaklandıklarını ifade eder: binalar ayakta durmalı, çatı sızdırmaz olmalıdır. Tasarımcıların da estetiğe odaklandığını ifade eder. Bununla birlikte, genellikle piramidin orta alanında yer alan tasarımın psikolojik ve sosyal yönleri, geri planda kalmaktadır. Ev ve konut arasındaki kavramsal farklılıklar üzerinde duran araştırmaların genel yargısı evin, konuta göre daha özel, kişiye ait ve sembolik anlamlar taşıdığı yönündedir (Tognoli, 1987). Göregenli (2010) bu yargıdan yola çıkarak ev kavramını, yaşanan mekânın fiziksel özelliklerindense yaşantıya bağlı deneyimi anlatmak için kullanılan bir kavram olduğunu, bununla birlikte fiziksel ve mekânsal deneyimden çok kişisel deneyimlerin vurgulandığını ifade etmiştir. Lawrence (1987) evi bir hane halkı için yer belirleyen ve sınırlayan fiziksel bir birim olarak tanımlamış ve kullanıcıların ev içi aktiviteleri için barınak ve koruma sağladığını eklemiştir. Tapie (2014) konutu “gelişmiş toplumlarda bireyin var olduğu yer” olarak tanımlamış ve konutun içinden bakıldığında karmaşık bir nesne olduğunu, ekonomik bir değer olmaktan daha çok bireyin sığındığı mahremiyet yeri olduğunu belirtmiştir ve konut içinde yaşayan insanın yerini belirlediği mobilyalar sayesinde konutlarını işlevsel, coşkusal ve duyumsal bir içerik ile donattıklarını ifade etmiştir. Seamon (1979) evde olma hissini (at-homeness) beş temel başlık ile açıklar: köklü olma (rootedness), sıcaklık (warmth), rahatlık (at-easiness), yenilenme (regeneration) ve sahiplenme/benimseme/kendileme (appropriation). Köklü olma, “kişinin yaşadığı alanın alışılmış, bedensel katmanını organize etme gücü” anlamına gelir. Sıcaklık, “başarılı bir evin yarattığı dostluk, ilgi ve destek

atmosferini" ifade eder. Rahatlık, "olma özgürlüğü" anlamına gelirken yenilenme, evin onarıcı güçlerini ifade eder. Son olarak sahiplenme/benimseme/ kendileme, sahip olma ve mahremiyet duygusunu, kontrolü içerir. Bachelard (1957) Mekânın Poetikası kitabında "Kuş Yuvası" adlı bölümde Michelet'in (1858) kuşlar ile ilgili çalışmalarından yola çıkarak kuşların yuvalarını yaparken bedenlerini kullanarak sert malzemeleri şekillendirerek kendi bedenlerine uygun bir yuva haline getirmelerinden bahseder. İnsanların da konuta girdiği an itibariyle mekânı şekillendirip kendi fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarına göre şekillendirmesi, bu mekânda zaman geçirip anılar oluşturması ile sığınak olan yapı kabuğu, bir eve hatta duygusal sığınak olarak görülebilecek olan yuvaya dönüşür. Moore (2000), Tognoli'nin (1987) "ev" kavramı için gerekli olduğunu ifade ettiği 5 özelliğini merkezilik (centrality), devamlılık (continuity), mahremiyet (privacy), kendini ifade (self-expression)/kimlik (personal identity) ve sosyal ilişkiler (social relations) olduğunu ve konut ve ev kavramı arasındaki farkların bu özellikler sebebiyle olduğunu savunduğunu da belirtmiştir.

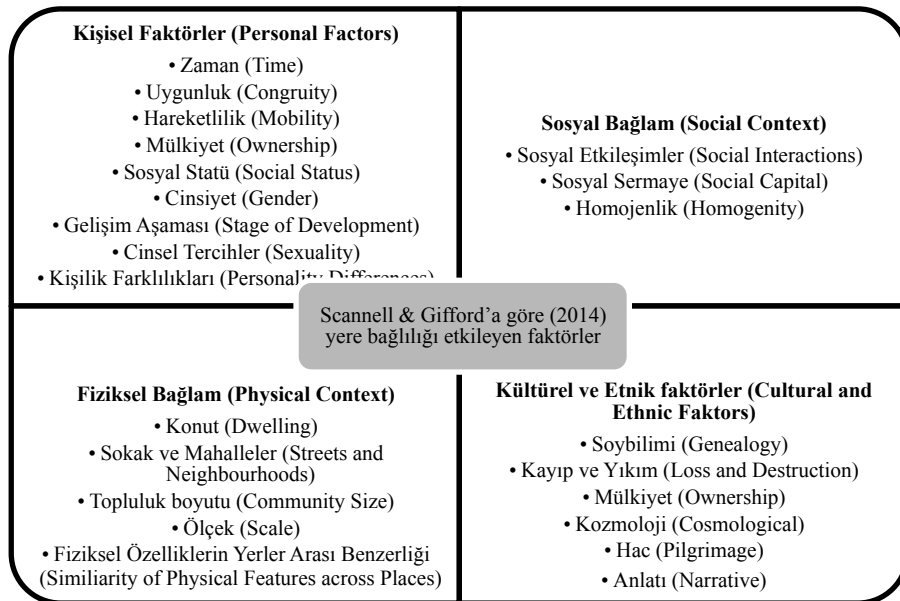
2.2. Yere Bağlılık

Yere bağlılık (place attachment) konusu literatürde tanımlanması problemlili başlıklar arasında olmuştur. Low ve Altman (1992) çalışmalarının daha en başında bu farklı tanımların ortak bir tanımlamayla "kişilerin yerlerle kurdukları ilişki" olarak özetlenebileceğini ifade etmiştir. Low ve Altman (1992) geniş tanımıyla yere bağlılığı, bireyler ve onların önemli yerleri arasındaki bağı karakterize eden çok yönlü bir kavram olarak tasvir etmektedir. Hidalgo ve Hernández (2001) yaptıkları çalışmada özellikle yere bağlılığı tanımlama problemi üzerinde durarak pek çok farklı ölçekte araştırılan bu konu başlığının farklı isimlerle ancak benzer tanımlamalar ile kullanıldığından bahseder ve yere bağlılığı insanlar ve belirli yerler arasında duygusal bir bağ veya bağlantı olarak tanımlamaktadır. Ayalp (2012) bir kişi ile bir mekân arasında karmaşık bir etkileşim olduğundan bahseder. Kişinin mekânı tanımladığı gibi, mekânın da kişiyi tanımladığını; kişi mekâna anlam verirken, mekânın da kişiye anlam verdiğini belirtir. Yani kültürel, psikolojik, ekonomik ve fiziksel boyutlarında kişi ve mekân arasında karmaşık ve ikili bir etkileşim olduğunu ifade eder. Ujang ve Zakariya (2015), bir kişi ile çevresel ortam arasındaki bir bağlantı biçimi olarak yere bağlılığı tanımlar. Scannell ve Gifford (2017) yere bağlılığı, bireyler ve önemli ortamları arasında oluşan bilişsel, duygusal bağ olarak tanımlar ve onların refahı için çıkarımları olan ortak bir insan deneyimi olduğunu belirtir.

Yere bağlılık konusu ilk tanımlandığı zaman itibariyle psikoloji, sosyoloji, coğrafya, mimarlık gibi pek çok farklı disiplinde ve ölçekte incelenmiştir. Bu disiplinlerin çalışmalarını bir araya getiren ortak nokta kullanıcı yani insandır. Bir mekânın insan üzerinde etkileri, mekânı şekillendirip anlamlandırarak bir yere dönüştürme süreci ve bunun kullanıcı üzerindeki etkileri sıklıkla araştırılmıştır. Yere bağlılık ve bu konu ile ilişkilendirilen diğer konuların literatürdeki tanımları incelendiğinde bu tanımlarda da hep kullanıcı temelinde tanımlamalar yapıldığı görülmüştür.

Henüz bu boyutların tam olarak ne olduğu konusunda genel bir fikir birliği olmamasına rağmen, birçok araştırmacı yere bağlılığı karmaşık çok boyutlu bir yapı olarak ele almaktadır. Yere bağlılık ile ilgili araştırmalarda, bir yer, bir mobilyadan veya başka bir çevresel özellikten bir odaya, binaya, mahalleye, şehre, manzaraya veya bölgeye kadar değişebilir (Lewicka, 2011; Seamon, 2014).

Scannell ve Gifford (2014) yere bağlılığı etkileyen kişisel faktörlerin zaman, uygunluk, hareketlilik, mülkiyet, sosyal statü, cinsiyet, gelişim aşaması, cinsellik ve kişilik farklılıkları olduğunu belirtmiştir. (Şekil 1)

Şekil 1. Scannell ve Gifford (2014) yere bağlılığı etkileyen faktörler

Scannel ve Gifford (2017) yere bağlılığın deneyimlenen psikolojik faydalarını 13 kategoride gruplar: anılar (memories), aidiyet (belonging), rahatlama (relaxation), olumlu duygular (positive emotions), etkinlik desteği (activity support), rahatlık/güvenlik (comfort/security), kişisel gelişim (personal growth), özgürlük/kontrol (freedom/control), eğlence (entertainment), doğayla bağlantı (connection to nature), pratik faydalar (practical benefits), mahremiyet (privacy) ve estetik (aesthetics). Bu faydaların varlığı tümevarımsal bir yöntemle yere bağlılığın oluştuğunu ifade edebilmektedir. Bu faydaların kendi içinde birbirlerine de etkileri bulunmaktadır. Anılar yoluyla bağlanma yeri (place of attachment), geçmişteki ve şimdiki gelenekleri sembolize etmeye hizmet edebilir, böylece bireyin zaman içinde aidiyet hissettiği yeri belirlemesine yardımcı olabilir. Aidiyetin faydaları arasında “evde olma”, ait olma, sevildiğini hissetme, bir yere kök salma, uyum sağlama veya başkalarıyla bağlantı kurma duyguları yer almaktadır. Kimi zaman fiziksel mekânla bağlantı aidiyeti artırmış, kimi zaman da mekân o mekânda farklı kişiler ile oluşturulmuş anılar doğrultusunda kişilerarası boyutu nedeniyle aidiyet sağlamıştır. Rahatlama faydası stres ve olumsuz çevresel etkilerden uzaklaşma durumunu içermektedir. Bireylerin tükenmiş duygusal, dikkat veya psikofizyolojik durumlardan restorasyon elde etmelerine yardımcı olma yeteneğini kapsar. Olumlu duygular, buldukları yere bağlı olmanın bir getirisi olarak mutluluk, neşe, umut ve gurur olarak tanımlanmıştır. Etkinlik desteği kategorisi, bir yerin kişinin hobilerini, ilgi alanlarını, işini veya becerilerini destekleme yeteneğine atıfta bulunan, daha çok birbirine bağımlı bir kişi-mekân faydasıdır. Rahatlık ve güvenlik başlığında fiziksel ve psikolojik konfor bir arada değerlendirilmektedir. Fiziksel konfor bireyin beslenme, iklim ve fiziksel güvenlik gibi ihtiyaçlarını içerirken; psikolojik konfor bireyin kendini mekânda güvende ve rahat hissetmesi ile ilgilidir. Kişisel gelişim başlığında mekânın kişinin kendini geliştirmesine yönelik eylemleri gerçekleştirebilmesine desteği değerlendirilmektedir. Özgürlük/kontrol faydalarını değerlendirilmesinde kullanıcıların istedikleri gibi yapma ve kendi kararlarını verme duygusu hissetmeleri değerlendirilmektedir. Yere bağlanmanın faydalarından eğlence olarak adlandırılan memnuniyet verici düzeyde uyarılma ve ilgi sağlama yeteneği; bireyi bir şekilde meşgul eden yerin doğasında bulunan niteliklere atıfta bulunur. Doğa ile bağlantı faydası kullanıcının yere bağlılığının geliştiği mekânda doğa ile bağlantısını ve ilişkisini pekiştiren özelliklere sahip olması durumudur. Pratik faydalar ise yerlerinin yiyecek, hizmet veya diğer kaynakları elde etme gibi pratik ihtiyaçları karşılama yeteneğine atıfta bulunmaktadır. Mahremiyet faydası, bireyin çevresinden izole olarak yalnız kalabilmesini destekleyen huzur ve sessizlik sağlayan yerlerde deneyimlenebilmektedir. Yere bağlanmanın gerçekleştiği yerlerde çevrenin güzel bir manzarası olması, görsel bir karakterinin bulunması birey açısından estetik bir doyum sağlaması açısından bir fayda olarak değerlendirilmektedir (Scannell ve Gifford, 2017).

2.3. Kendileme -Kişiselleştirme

Ev, kullanıcılarını koruyan yapıdır. Onlara ihtiyaç duydukları korumayı ve güvenlik hissi verir. Kullanıcının kimliğini kullanarak, şekillendirmek ve kendilemek için kullanabileceği boş bir alandır. Taşçıoğlu'na göre (2013) insanlar zaman zaman hazır barınaklar bulmuşlar ve bu barınakları kendi yaşamlarına uygun mekânlar haline de getirmişlerdir. Tüm canlılar içgüdüsel olarak kendi alanlarını belirlemeye çalışır ve bu alanlarını sahiplenmek adına çeşitli şekilde belli ederler. İnsanlar ise bu bölge belirleme işlemini sınırlar belirleyerek yaparlar. Bu sınırlar her zaman duvar, çit gibi somut sınırlar olmayabilir.

Bireylerin, toplulukların kimliklerini bir mekâna yansıtarak yaptıkları kişiselleştirmeler sadece yakın geçmişin konusu değildir. Göçebe hayat sürecinde büyük grupların yaşadığı çadırlar çeşitli kumaş parçaları, kilimler ile bölünürken bunların yerini yerleşik yaşamda duvarlar almıştır. Kullanıcılar böldükleri alanın kendilerine ait olduğunu belirtmek için çeşitli belirteçler geliştirmeye başlamıştır. Özellikle Türk göçebe yaşamı düşünüldüğünde yurtlarda kilimin hem bir bölücü hem iklimsel etkilere karşı bir koruyucu olarak kullanılması bunun bir örneği olarak gösterilebilir. Sağ'ın (2012) çalışmasında belirttiği gibi kilimler şekilsiz ve renksiz dokunabilecekken dokuyucunun duygu ve düşüncelerini aktardığı, hatta boylarının sembollerini taşıyan bir belirteç, kimliği olan bir nesne olarak şekillenmiştir. Kullanıcılar mekânlarını bu kimliği olan kilimler ile bezeyip alanlarını tanımlamayı seçmişlerdir. Taşçıoğlu (2013) günümüzde bir mekânın boş duvarlarını “boş bir tuval” e benzetir. Yerleşik yaşama geçiş ile duvarlar kullanıcıları için birer tuvale dönüşmüş; freskler, duvar örtüleri gibi objelerle süslenmiştir. Göregenli (2010) içinde yaşayan bireylerce kendilenmiş mekanlar olan evlerin, estetik tercihler ve kişisel tarihler ile ilgili bir semboller bütünü olduğunu belirtir.

Proshansky vd. (1970) kişiselleştirmeyi, bir bireyin fiziksel çevresini seçme özgürlüğünü en üst düzeye çıkarmak için düzenleme girişimleri olarak tanımlamıştır. Abu-Ghazze (2000), kişiselleştirmeyi, insanların çevrelerini farklı bir şekilde kendilerine ait hale getirmek için değiştirmelerinin bir yolu olarak tanımlamıştır. Kopec (2006) ise kişiselleştirmeyi kişisel kimliği tanımlamak, bölgeleri işaretlemek ve dolayısıyla sosyal etkileşimi düzenlemek için kullanılan fiziksel bir işaretçi olarak tanımlamıştır. Jusan ve Sulaiman (2005) kişiselleştirmeyi, ortamlarının fiziksel ve fiziksel olmayan modifikasyonları yoluyla kullanıcıların yapıları çevrede hedeflerine ulaşmanın temel ve sürekli bir süreci olarak tanımlar. İnsanların fiziksel ve psikolojik ihtiyaçları sürekli değiştiği için kişiselleştirmenin temel ve sürekli bir süreç olduğunu ve özellikle toplu konutta gerçekleştirilen

kişiselleştirmelerde, kullanıcının katılımının merkezi olması gerektiğini belirtir. Bunun sebebini ev ortamının insanın varlığının ve kişiliğinin bir uzantısı olmasını gösterir. Bu nedenle insanı yalnızca çevresel etkilerin alıcısı olarak değil, çevresel değişimin bir aracı olarak tanımlar. İnsanın, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çevreyi manipüle edebilmesi, şekillendirebilmesi ve değiştirebilmesi gerektiğine inanmaktadır. Jusan ve Sulaiman (2005) kişiselleştirmeye izin veren yaşam ortamlarının esnek ve değiştirilebilir olmasının önemini vurgulamıştır. Bu mekanları “kişiselleştirilebilir (personalizable)” mekanlar olarak tanımlamıştır. Kişiselleştirilebilir evlerin esnek ve değiştirilebilir olmasının özellikle önemli olduğunu ifade etmiştir. Yavari vd. göre (2015) kişiselleştirme, psikolojide önemli bir konudur, aynı zamanda mimaride özel bir konuma sahiptir ve insanların mimarlıkla en çok temas kurduğu konutta, evlerinden memnun bir nüfus toplumu için önemli olduğundan kişiselleştirme özellikle önemlidir. Fernandez (2007), konutu kişiselleştirmenin, o alanı daha sıcak bir ortama dönüştürebileceğini ve bir ev yaratmaya yardımcı olabileceğini ifade eder. Bir evi kişiselleştirmenin, yerin kimliğinin oluşturulmasına yardımcı olabileceğini ve bu kimliği hem konut sakinlerine hem de konut dışındaki insanlara iletebileceğini, kişiselleştirme aynı zamanda evin bölgelerini sınırlamak ve korumak için kullanılabilirliğinden bahseder. Yavari vd. (2015) yaptıkları çalışma ile mimari alanlarda özellikle konut yapılarında ve toplu konutlarda kullanıcılara daha fazla ilgi göstererek, kişiselleştirme için daha fazla alan sağlamanın ev hissi yaratabileceği sonucuna ulaşmışlardır. Tapie (2014) kişiselleştirmenin ilk aşamasının odaların kişinin isteklerine uygun olarak döşenmesi ve dekore edilmesi olduğunu belirtmiş ve kullanıcıların pencere ve kapı, odaların boyutu gibi sabit fiziksel özelliklerin mekânsal zorlamalara rağmen, prizler, eviyeler, radyatörler gibi sabit elemanları göz önünde bulundurarak kendileri için en iyi yerleşimi bulmaya çalıştıklarını ifade etmiştir.

Kişiselleştirme, gerçekleştirilmesi yoluyla birkaç kategoriye ayrılabilir. Çoğu literatür, evin kişiselleştirilebileceği bir yöntem olarak dekorasyon veya yarı sabit veya hareketli mobilyaların değiştirilmesi üzerinedir. Diğer yollar arasında, duvarlar, kolonlar ve pencereler gibi yapısal veya sabit elemanların değişimi yer alır. Bir başka kişiselleştirme yaklaşımı da evin belirli bir düzenini sağlamaktır. (Fernandez, 2007; Omar, Endut, Saruwono, 2012). Akalın, Yıldırım, Wilson, & Kiliçoğlu (2009) konut modifikasyonunu mekânsal ve teknik işlevlerle ilgili içsel olan (intrinsic) ve estetik eylemi ifade eden dışsal olan (extrinsic) iki farklı türe ayırmıştır. (Omar, Endut, & Saruwono, 2012). Jusan ve Sulaiman (2005) kişiselleştirmeleri iki ayrı grupta değerlendirmiştir. Hareketli öğelerin değişimini içeren evlerin iç düzeni, yüzey kaplamaları ve dekorasyonu gibi yapısal olmayan değişiklikleri bir grup altında değerlendirmiştir. Yapısal modifikasyonlar grubunda ise ev genişletme (house extension), yenileme (renovation), tadilat (modification), dönüştürme (transformation) ve evin yeniden şekillendirilmesi (house remodeling) gibi farklı uygulamalar yer almaktadır.

3. YÖNTEM

Standart kullanıcıya yönelik tasarlanmış plan tipine sahip konutlarda kullanıcıların kimliklerini mekânlara yansıtma sürecinde kullanıcıların yaptıkları kişiselleştirmelerin/kendilemelerin yaşadıkları mekânlara hissettikleri bağlılığı nasıl etkilediğini ve bu değişiklikleri yapabileme imkanlarını mülkiyet durumlarının nasıl etkilediğini belirlemeye yönelik bir anket çalışması yapılmıştır. Araştırmanın çıkış noktası olarak “Kullanıcıların ikamet ettikleri konutlarında ev sahibi/kiracı olma durumuna göre kendileme/kişiselleştirme yapabileme özgürlükleri var mı ve bu kendileme/kişiselleştirmelerin yere bağlılıklarını ne yönde etkiler?” sorusu kullanılmıştır.

Anket çalışması İstanbul ilinin Sancaktepe ilçesindeki Emek Mahallesi’nde bulunan 4 toplu konutta gerçekleştirilmiştir. Seçilen toplu konutların mevcut fiziksel durumu Şekil 2’de görülebilir. Bu toplu konutların çalışma alanı olarak seçilmesindeki temel etken blok bazında sabit plan tipleri bulunmasıdır, bu da kişiselleştirmelerin bağlılığı nasıl etkilediğini öğrenmek için kontrollü bir ortam oluşturmaktadır.

Şekil 2. A -D -K -S Toplu Konut Alanlarına Ait Vaziyet Planları

Anket araştırması 2020 yılı Nisan ayı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Pandemi sebebiyle yüz yüze görüşmeler mümkün olmadığı için anketler çevrim içi ortamda hazırlanan bir form üzerinden uygulanmış ve veriler bu yolla toplanmıştır. Araştırma alanındaki görüşmecilere ulaşmak için seçilen toplu konutların yönetimlerinin kontrolündeki sosyal medya hesapları üzerinden anketler ilgili toplu konut kullanıcılarının erişimine açılmıştır. Anketin bağlantısı paylaşılırken anket çalışmasının amacı, kullanıcıların anketi doldurması için ayırması gereken süre belirtilmiştir. Ankete toplamda A sitesinden 23, D sitesinden 21, K sitesinden 13 ve S sitesinden 23 olmak üzere toplamda 80 konut sakini katılmıştır. A toplu konut alanında 27, D toplu konut alanında 7, K toplu konut alanında 23 ve S toplu konut alanında 27 blok bulunmaktadır. (Şekil 2).

4. KONUTLARDA YERE BAĞLILIK DÜZEYİ, YER KİMLİĞİ VE KİŞİSELLEŞTİRME SÜREÇLERİ

Bu çalışmada konut kullanıcılarının yaşadığı konuta ilişkin yere bağlılık düzeyi ve gerçekleştirdikleri kişiselleştirmeler incelenmiş ve konut mülkiyetine göre farklılaşmaları ortaya koyulmuştur. Bu kapsamda ilk olarak katılımcıların demografik özellikleri tanımlanmış ve örneklem genelinde gelir düzeyi, konut mülkiyetiyle ilgili bilgiler verilmiştir. Ardından katılımcıların konutlarına bağlılıklarına ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir. Son değerlendirme bölümü ise katılımcıların evlerinde yaptıkları kişiselleştirmeler, bu kişiselleştirmelerin türleri ve bu değişikliklerin mülkiyet durumları ile ilişkisi değerlendirilmiştir. Bu bölümde katılımcılardan alınan yanıtlar “5- Katılıyorum., 1- Katılmıyorum.” Olmak üzere 5’li Likert skalası üzerinden alınmıştır.

4.1. Konut Mülkiyet ve Örneklem Geneli

Gerçekleştirilen anket çalışmasına 4 toplu konut alanından toplamda 80 kişi katılmıştır. Örneklem genelinin yanıtları doğrultusunda 42 katılımcının ev sahibi olduğu belirlenmiştir. Anket sonucunda elde edilen veriler mülkiyet durumuna göre gruplandırılmıştır.

Katılımcılara yaş, cinsiyet, çalışma durumu, aylık hane halkı geliri ile ilgili çoktan seçmeli sorular sorulmuştur. 18 yaş altı katılımcı bulunmamaktadır. Örneklem genelinde 18-25 yaş aralığında 2; 25-35 yaş aralığında 21; 35-45 yaş aralığında 34; 45-55 yaş aralığında 19; 55-65 yaş aralığında 2 ve 65 yaş üstü grubunda 2 katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıların çoğunluğunun bulunduğu 35-45 yaş aralığında 17 kadın, 17 erkek katılımcı bulunmaktadır. Bu yaş aralığında 17 katılımcı ev sahibi olduğunu belirtmiştir. (Tablo 1).

Örneklem genelinde katılımcıların çoğunluğunun aylık hane 5000 – 10000 TL aralığında olduğu belirlenmiştir. Mülkiyet durumuna göre veriler incelendiğinde ev sahibi ve kiracılar arasında çoğunluğun aylık hane gelirlerinin 5000-10000 TL arasında olduğu ancak yüzdesel olarak kiracıların yüzdesinin daha çok olduğu belirlenmiştir.

Tablo 1. Demografik veriler (Yaş – Cinsiyet – Mülkiyet durumu karşılaştırmaları)

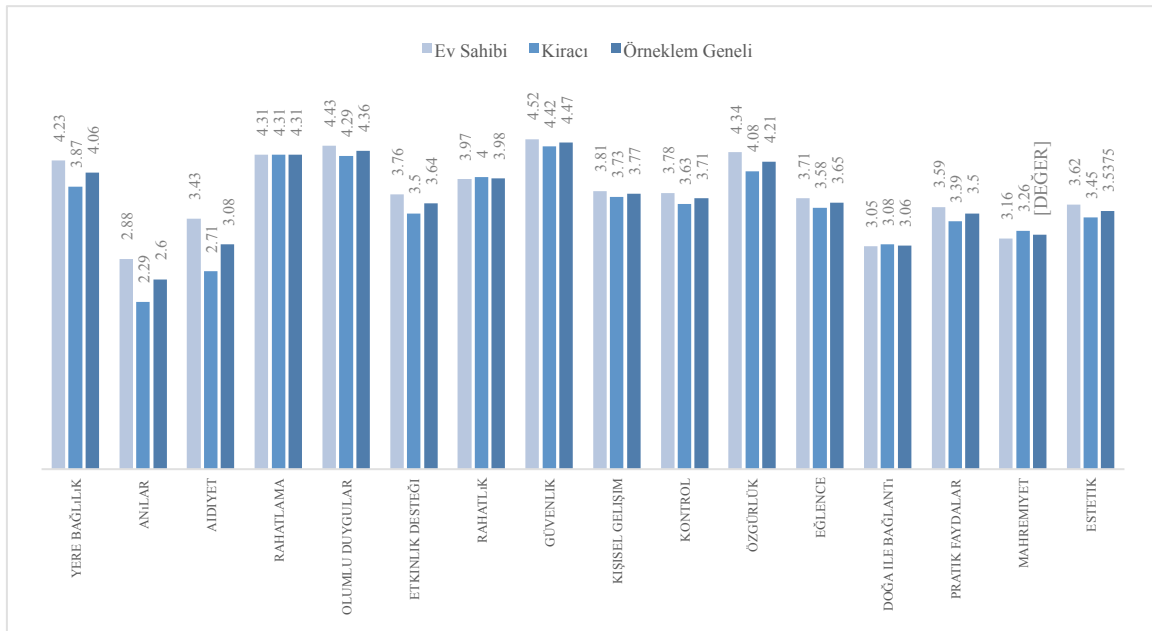
			Mevcut Mülkiyet Durumu		Örneklem Geneli
			Ev sahibi	Kiracı	
Yaş	18-25	Sayı	1	1	2
		%	2,38	2,63	2,5
	25-35	Sayı	11	10	21
		%	26,19	26,31	26,25
	35-45	Sayı	17	17	34
		%	40,48	44,74	42,5
	45-55	Sayı	11	8	19
		%	26,19	21,06	23,75
	55-65	Sayı	2	0	2
		%	4,76	0	2,5
	65+	Sayı	0	2	2
		%	0	5,26	2,5
Toplam	Sayı	42	38	80	
	%	100	100	100	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	19	21	40
		%	45,24	55,26	50
	Erkek	Sayı	23	17	40
		%	54,76	44,74	50
	Toplam	Sayı	42	38	80
		%	100	100	100
Aylık	0 -5.000 TL	Sayı	4	3	7

Hane Geliri	%	9,5	7,9	8,8
5.000-10.000 TL	Sayı	14	18	32
	%	33,3	47,4	40
10.000 - 15.000 TL	Sayı	4	6	10
	%	9,5	15,8	12,5
15.000 -20.000 TL	Sayı	12	7	19
	%	28,6	18,4	23,8
+ 20.000 TL	Sayı	8	4	12
	%	19	10,5	15
Toplam	Sayı	42	38	80
	%	100	100	100

4.2. Yere Bağlılık

Scannell ve Gifford (2017) bireylerin yere bağlanmanın deneyimlenen psikolojik faydalarını 13 kategoride grupladığından literatür bölümünde bahsetmiştik. Bu anketlerde yere bağlılık ölçüm soruları oluşturulurken bu faydalar temel alınarak, katılımcılara belirli önermeler verilmiştir. Bu kategoriler anılar, aidiyet, rahatlama, olumlu duygular, etkinlik desteği, rahatlık/güvenlik, kişisel gelişim, özgürlük/kontrol, eğlence, doğayla bağlantı, pratik faydalar, mahremiyet ve estetik. Bu bölümde katılımcıların yanıtları “5- Kesinlikle Katılıyorum., 4- Katılıyorum., 3- Kararsızım., 2- Katılmıyorum., 1-Kesinlikle Katılmıyorum.” olmak üzere 5’li Likert skalası üzerinden alınmıştır.

Örnekleme genelinde veriler incelendiğinde katılımcıların evlerine bağlılıklarının oluştuğu görülmüştür. Yere bağlılığı etkileyen faydalar üzerinden yapılan bu incelemede örneklem genelinde en yüksek değerleri güvenlik (4,47), olumlu duygular (4,36), rahatlama (4,31) ve özgürlük (4,21) duygularının aldığı belirlenmiştir. En düşük ortalama değer belirlendiği fayda ise anılar (2,6) olmuştur. (Şekil 3) Güvenlik hissini insanların sığınma ihtiyacı ile doğrudan bağlantılı olduğunu düşündüğümüzde, bağlılığın önemli faydalarından biri olduğunu söyleyebiliriz. Katılımcıların evlerinde kendini güvende hissetmesi bağlanma seviyelerinin de yüksek olmasını etkilemiş olabilir. Mülkiyet durumu açısından incelendiğinde ise ev sahibi olan katılımcıların yere bağlılığın deneyimlenen psikolojik faydalarının değerlendirildiği bu önermelerde kiracı olan katılımcılara göre daha olumlu değerlendirmeler yaptıkları belirlenmiştir. Özellikle aidiyet faydasında ev sahibi olan katılımcıların değerlendirmeleri 3,43 ortalama değeri alırken kiracı olan katılımcıların değerlendirmeleri 2,71 ortalama değerini almıştır. Ev sahibi olan katılımcıların sahip olma durumu ile gelen bir aidiyet duygusunu deneyimlemiş olmaları mümkündür. Kiracılarda ev sahiplerine göre daha yüksek çıkan faydalar rahatlık ve mahremiyet kategorilerinde olmuştur.

Şekil 3. Yer bağlılığın ilişkin fayda değerlendirmeleri ve mülkiyete bağlı farklılıklar (ortalama değerleri)

Bağlılığı ölçmek için kullanılan bir başka soru ise taşınma düşüncesi ile ilgilidir. Örneklem genelinde katılımcıların evlerinden taşınma düşüncesi düşük seviyededir. (2,77) Özellikle evlerinden taşınmaları halinde üzüleceklerini ifade eden değerlendirmede çıkan ortalama değer yüksektir. Bu da bağlılığın oluştuğunun ve evlerinin hayatlarının bir parçası olduğunu ifade edebilir. Örneklem genelinde “Bu konuttan taşınacak olsam üzüldüm” yargısına verilen ortalama değer 3,32 olarak ortaya çıkmıştır, ev sahiplerinin verdiği yanıtların ortalama değeri 3,34, kirada ikamet eden katılımcıların verdiği yanıtların ortalama değeri 3,31 olarak çıkmıştır. (Tablo 2) Bu da ev sahibi olan katılımcıların kirada ikamet eden katılımcılara göre bağlılığının daha yüksek olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Tablo 2. Yere bağlılık – taşınma ilişkisi ve mülkiyete bağlı farklılıklar (ortalama değerleri)

		Ev Sahibi		Kiracı		Örneklem Geneli	
		Ort.	Sayı	Ort.	Sayı	Ort.	Sayı
Yere Bağlılık	Bu konutta uzun seneler yaşayacağımı düşünüyorum.	3,34	42	3	38	3,17	80
	Bu konuttan taşınmayı düşünüyorum.	2,83	42	2,71	38	2,77	80
Taşınma	Bu konuttan taşınacak olsam üzüldüm.	3,34	42	3,31	38	3,32	80

4.3. Kişiselleştirmeler

Bu bölümde katılımcılara evlerinde yaptıkları değişiklikler ile ilgili önermeler verilmiştir. Bu önermeleri 5’li Likert skalası üzerinden “1- Hiç Yapmadım. 2- 2-5 sene önce yaptım. 3- Her sene en az 1 kere yaparım. 4- Her ay 1 kere yaparım. 5- En az 2 haftada bir yaparım.” başlıklarına göre değerlendirmeleri istenmiştir. Genel olarak yapılan değişiklikler incelendiğinde ev sahibi olan katılımcıların kiracılara göre daha fazla değişiklik yaptığı görülmüştür. Kiracıların ortalama değerlerinin ev sahibi katılımcılardan daha fazla olduğu önermelerin hepsi dekoratif değişiklikler başlığı altındadır. Genel olarak örneklem genelinde dekoratif değişiklikler daha yüksek değerler almıştır. Bunun sebebi dekoratif değişikliklerin daha kolay ve daha az maliyetle yapılabilmesi gösterilebilir. Yapısal değişiklik yapmanın daha zahmetli ve özellikle kiracı olan katılımcılar için tercih edilmeyen bir süreç olduğu belirlenmiştir. Ev sahipleri yaşadıkları konutu uzun süreler kullanacağını düşünerek bu büyük değişiklikleri geleceğe yönelik bir yatırım olarak yapabilmektedir. Ancak kiracılar için bu kişiselleştirmeler dekoratif değişiklikler yolu ile yapılmaktadır. Örneklem genelinde en çok yapılan kişiselleştirmenin dekoratif eşyalar alınması olduğu belirlenmiştir. (Tablo 3)

Tablo 3. Kişiselleştirme yöntemleri ve mülkiyet durumuna göre değişimleri (ortalama değerleri)

		Ev Sahibi	Kiracı	Örneklem Geneli
		Ort. (Sayı:42)	Ort. (Sayı:38)	Ort. (Sayı:80)
Dekoratif Değişiklikler	Duvarların rengini değiştirdim.	1,59	1,57	1,58
	Perdeleri değiştirdim.	1,64	1,60	1,62
	Duvarlara tablolar astım.	2,14	2,07	2,11
	Kişisel fotoğraflarımı sergiledim.	1,90	2,02	1,96
	Yeni halı aldım.	1,64	1,94	1,78
	Yeni bitkiler aldım.	2,42	2,13	2,28
	Yeni dekoratif eşyalar aldım.	2,52	2,55	2,53
	Yeni mobilyalar aldım.	1,78	1,84	1,81
	Mobilyaların yerlerini değiştirdim.	2,26	1,89	2,09
	Eski mobilyalarımın yüzeylerini kapladım. (Koltukların kumaş değişimi, dolapların kaplamasının değiştirilmesi vb.)	1,31	1,34	1,3
Yapısal Değişiklikler	Mutfak dolaplarını değiştirdim.	1,40	1,10	1,26
	Banyo dolaplarını değiştirdim.	1,28	1,10	1,2
	Evimdeki zemin kaplamasını değiştirdim.	1,19	1,05	1,12
	Duvarları yıkıp odayı genişlettim.	1,26	1,05	1,16
	Balkonumu odanın içine kattım.	1,26	1,05	1,16

5. SONUÇLAR

Bu makalede konut, ev kavramları, kişiselleştirmeler ve yere bağlılık duygusu ele alınmıştır. Kullanıcıların konutlarında gerçekleştirdiği kişiselleştirmeler ve yaşadıkları yere bağlılıklarının belirlenmesi, bu unsurların konut mülkiyetine göre değişiminin ortaya koyulması amacıyla yere bağlılığın deneyimlenen psikolojik faydaları, kişiselleştirme türleri ele alınmıştır. Sancaktepe-Emek mahallesinde bulunan dört toplu konut projesinde anket çalışması gerçekleştirilmiştir.

Literatürde yere bağlılığın oluşum sürecinde etkili olduğu belirtilen belirli etkenler bulunmaktadır. Mülkiyet durumu bunlardan biridir. Mülkiyet durumu hala literatürde tartışmalı bir konudur. Mesch ve Manor (1998) sahip olmanın, yere bağlılığı öngördüğünü belirtir. Ev sahibi olmanın ekonomik bir yatırım olduğunu, bazı bireyler için bir ev sahibi olmanın, hayatlarında biriktirebilecekleri tek önemli varlık olduğunu ve bu maddi değere sahip oldukları için, sosyal ortamlara dahil olmayı tercih edebileceklerini ve bu sayede yere bağlılığın oluşacağını belirtmektedirler. Scannel ve Gifford (2014) bu ilişkinin yönü net olmasa da kendi yerlerine sahip olanların daha fazla bağlanma eğiliminde olduklarını ifade etmektedir. Bir yere uzun süre sahip olduğumuzda, o bizim bir parçamız olur, biz de onun. Ev sahibi olmak beraberinde uzun süreli bir yatırım olduğu için devamlılığı ve bir sahiplik söz konusunu olduğu için kendini ifade etmek isteyen insana kişiselleştirmeler manasında bir özgürlüğü getirmektedir. Bu iki kavram Tognoli'nin (1987) ev kavramının oluşabilmesi için gerekli olduğunu belirttiği özelliklerden birkaçı olarak konutun eve dönüşüm sürecini destekler niteliktedir. İnsanlar kendi evlerine sahip olduklarında kendilerini güvende hissedebilir. Günlük hayat koşulları ile gelir durumlarının değişebilmesi ihtimali onları bağlandıkları bu yerden ayrılmak zorunda bırakmadığından o devamlılığın sağlanacağını bilerek bir güvence içinde yaşarlar. Kirada ikamet eden katılımcılar açısından durumu değerlendirdiğimizde ise yaptıkları kişiselleştirmeler ile kimliklerini evlerine yansıttıklarını hissediyor olabilirler ve bu da bağlılıklarını güçlendirebilir. Yapılan çeşitli araştırmalara göre sahiplik önemli olsa da gerekli değildir. Bir yere sahip olmayan veya bir yeri kontrol etmeyen kişiler yine de oraya bağlanabilir. Windsong'un (2010) komün yaşam alanlarında ikamet eden kullanıcılar ile yaptığı görüşmeler bunu destekler niteliktedir. Komün yaşam alanlarında ikamet eden kişiler bilerek ve isteyerek bu sahiplikten vazgeçmişlerdir. Ama bu evlerine bağlanmalarını olumsuz etkilememektedir.

Yere bağlılığın deneyimlenen faydaları ile yere bağlılığın ölçüldüğü önermelerde ev sahibi olan katılımcılarda özellikle aidiyet duygusunun kirada ikamet eden katılımcılara göre daha yüksek bir ortalama değer aldığı belirlenmiştir. Rahatlık, rahatlama ve mahremiyet faydaları dışında kalan diğer faydalarda ev sahibi olan katılımcıların ortalama değeri kirada ikamet eden katılımcıların ortalama değerine göre daha yüksektir. Özellikle yere bağlılık ile ilgili verilen genel önermede ev sahibi katılımcıların ortalama değeri kirada ikamet eden katılımcıların ortalama değerine göre oldukça yüksektir.

Konutta gerçekleştirilen kişiselleştirmeler bakımından çalışma sonuçları değerlendirildiğinde örneklem genelinde daha kolay gerçekleştirilebilecek nitelikteki değişiklikler olan dekoratif değişikliklerin yapısal değişikliklere göre daha çok tercih edildiği belirlenmiştir. Bu yapılan kişiselleştirmelerde ev sahiplerinin bu değişiklikleri daha sık ve daha kolay yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Örneklem genelinde yapısal değişiklikleri gerçekleştirenler çoğunlukla ev sahipleri olmuştur. Ev sahibi olmak uzun süreli bir yatırım olması bakımından devamlılık ve sahiplik söz konusunu olduğu için kendini ifade etmek isteyen bireye kişiselleştirmeler anlamında bir özgürlüğü beraberinde getirmektedir. Kiracıların yaptıkları en büyük ve maliyetli olan değişiklik yeni mobilya almak ve eski mobilyalarının yüzünü kaplatmak olmuştur. Bu değişiklikleri yapan katılımcılar için evleri ile uyumlu olacak mobilyalar satın almak da bir bağlılık göstergesidir. Bu konutta uzun süreler yaşayacaklarını düşündüklerini bir gösteren bir durumdur.

Gerçekleştirdiğimiz bu çalışmada da hem kirada ikamet eden katılımcılarda hem de ev sahibi olan katılımcılarda evlerine bağlılığın oluştuğu gözlenmiştir. Ancak kendi evinin sahibi olan katılımcılarda değerlerin çok az da olsa yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonuçları ev sahibi olmanın bağlılığı pozitif yönde etkilese de bir zorunluluk olmadığına işaret etmektedir. Ancak seri üretilen mekanların kişiselleştirilebilirliğinin artırılması özellikle toplu konut tasarımında üzerinde durulması gereken bir konudur. Jusan ve Sulaiman'ın (2005) ifade ettiği gibi toplu konutlarda gelecekte mekânı kullanacak bireylerin tasarım sürecine katılması oldukça zor olsa da mekanların değişime olanak sağlar şekilde tasarlanması (kişiselleştirilebilir mekanlar) ya da tasarım sürecinde hedef kitlelerinde bir anket ile bu mekân tasarımlarının kullanıcının görüşleriyle belirlenmesi gelecekte bu mekanlarda yaşayacak bireylerin memnuniyetini arttırmak için bir yol olabilir.

Yere bağlılık ve kişiselleştirme kavramları ile ilgili literatür incelendiğinde özellikle iç mimarlık alanında gerçekleştirilen çalışmaların kısıtlı olduğu tespit edilmiştir. Yere bağlılık ve yer kimliğinin konut özelinde değerlendirilmesi yönüyle iç mimarlık disiplinine katkı sağlayabilecek bu çalışmaya benzer çalışmalar literatüre katkı açısından önem taşımaktadır. Mülkiyet ve yere bağlılık ilişkisinin ele alındığı bu çalışmadan hareketle, "Ev sahibi olmak mı yere bağlılığı kuvvetlendiriyor yoksa yere bağlılık oluştuğu için mi insanlar o konuta bir yatırım yaparak o konutun yani evlerinin sahibi olmak istiyor?" sorusunun ileriki araştırmalarda ele alınabileceğini göstermektedir.

KAYNAKLAR

- Abu-Ghazze, T. (2000). Environmental Messages in Multiple-family Housing: Territory and personalization. *Landscape Research*, 25:1, 97-115. doi:10.1080/014263900113190
- Akalın, A., Yıldırım, K., Wilson, C., & Kiliçoğlu, Ö. (2009). Architecture and engineering students' evaluations of house façades: Preference, complexity and impressiveness. *Journal of Environmental Psychology*, 29, 124-132.
- Ayalp, N. (2012). Cultural Identity and Place Identity in House Environment: Traditional Turkish House Interiors. *TOBB ETU University*, 64-69.
- Bachelard, G. (1957). *Mekânın Poetikası*. İthaki Yayınları.
- Fernandez, K. (2007). Personalising the home. *ANZMAC. New Zealand*, 2255-2261.
- Göregenli, M. (2010). *Çevre Psikolojisi -İnsan Mekân İlişkileri* (4 b.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Jusan, M., & Sulaiman, A. (2005). Personalization as a sustainable approach to mass housing: the fundamental Theory. *Conference on Sustainable Building South East Asia*, (s. 502-514). Malaysia.
- Kopec, D. (2006). *Environmental Psychology for Design*. New York: Fairchild Books.
- Lewicka, M. (2011). Place Attachment. *Journal of Environmental Psychology*, 31, 207-230.
- Mesch, G., & Manor, O. (1998). Social Ties, Environmental Perception, And Local Attachment. *Environment and Behavior* 39, 504-519. doi:10.1177/001391659803000405
- Oliver, P. (2006). *Built to Meet Needs: Cultural Issues in Vernacular Architecture*. İtalya: Architectural Press.
- Omar, E. O., Endut, E., & Saruwono, M. (2012). Personalisation of the Home. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 49, 328-340.
- Proshansky, H. M. (1978). The City and Self Identity. *Environment and Behavior*, 147-169.
- Sağ, M. (2012). Bir Sembol Olarak "Kilim". *Arış Dergisi*, 116-121. doi:10.34242/akmbaris.2019.42
- Scannell, L., & Gifford, R. (2014). The Psychology of Place Attachment. R. Gifford, & R. Gifford (Dü.) içinde, *Environmental Psychology: Principles and Practice* (s. 272-300). Optimal Books.
- Scannell, L., & Gifford, R. (2017). The experienced psychological benefits of place attachment. 51.
- Seamon, D. (1979). *A Geography of the Lifeworld : Movement, Rest and Encounter*. Croom Helm London.
- Seamon, D. (2014). Place Attachment and Phenomenology: The Synergistic Dynamism of Place. *Lynne C. Manzo & Patrick Devine-Wright, eds., Place Attachment: Advances in Theory, Methods, and Applications*, 11-22.
- Tapie, G. (2014). *Çağdaş Yaşamortamın Sosyolojisi* (1 b.). Janus Yayıncılık.
- Taşcıoğlu, M. (2013). *Bir Görsel İletişim Platformu Olarak Mekân*. YEM Yayın.
- Tognoli, J. (1987). Residential Environments. D. Stokols, & I. Altman içinde, *Handbook of Environmental Psychology (Vol. 1)* (s. 655-690).
- Ujang, N., & Zakariya, K. (2015). Place Attachment and the Value of Place in the Life of the Users. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 168, 373-380.
- Windsong, E. A. (2010). There is no place like home: Complexities in exploring home and place attachment. *The Social Science Journal* 47, 205-214.
- Yavari, F. F., Vale, B., & Khajehzadeh, I. (2015). Guidelines for personalization opportunities in apartment housing. *The 49th International Conference of the Architectural Science Association 2015*, (s. 143-152). Melbourne, Australia.
- Zavei, S., & Jusan, M. (2012). Exploring Housing Attributes Selection based on Maslow's Hierarchy of Needs. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 42, 311 – 319. doi:10.1016/j.sbspro.2012.04.195